

Historische Vereniging Ameide en Tienhoven

CXLIII.

*VLANEN met AMEID, van wegen
d' ouden Heer
Thans aan de Graaflykheid van Hol-
land optedraagen,
Verwelkomt Kompesch hier met vreugd-
bewys en eer,
Die in der Staaten naam komt
-eed en hulde vraagen,*

17^e jaargang nr. 1, 2006

NIEUWSBLAD van de HISTORISCHE VERENIGING AMEIDE en TIENHOVEN

ISSN: 1569-7800

De Vereniging is gevestigd in Ameide en heeft haar domicilie in het oude Stadhuis aldaar. Ze is opgericht op 13 december 1989 en is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel te Tiel onder nummer 40324336.

BESTUUR

Voorzitter	H. van den Heuvel, Voorstraat 99	4132 AP Vianen	☎ 0347 355180
Vice-voorzitter	J.D.C. Laroo, Voorstraat 8	4233 EA Ameide	☎ 0183 602026
Secretaris	G.W. Groenendijk, De Bogerd 3	4233 GN Ameide	☎ 0183 601886
Penningmeester	J. Stasse, De Bogerd 19	4233 GN Ameide	☎ 0183 602488
Alg. adjunct	J.A. Maatkamp, Lekdijk 18	2769 GA Langerak	☎ 0183 602071
Lid	C. Rijnhout, De Kooi 25	4233 GP Ameide	☎ 0183 602648
Lid	vacature		
Lid	vacature		

ERELEDEN

A.M. den Oudsten
G. Streefkerk
P. Will

CORRESPONDENTIEADRES

G.W. Groenendijk, email: info@ameide-tienhoven.nl

internet: www.ameide-tienhoven.nl

LEZINGEN EN EXCURSIES

J.D.C. Laroo

REDACTIEADRES NIEUWSBLAD

H.J. Beckmann h.j.beckmann@planet.nl
G.W. Groenendijk gert.groenendijk@planet.nl
J.D.C. Laroo hv@laroo.net
A. Tukker
P. Will p.will@hetnet.nl

LEDENADMINISTRATIE

J. Stasse

CONTRIBUTIE

Deze bedraagt minimaal €15,- per jaar, over te maken op bankrekening nummer 301952248 van de Rabobank te Ameide t.n.v. de penningmeester van de vereniging. Opzegging van lidmaatschap dient minimaal zes weken voor het eind van het verenigingsjaar te hebben plaatsgevonden.

Afbeelding op de omslag: Een niet eerder gepubliceerde afbeelding van de overdracht van Vianen en Ameide in 1725. De heer Ko Ruiter van het gemeentearchief van Vianen heeft deze afbeelding (43 x 86 mm) gevonden en aan de redactie ter beschikking gesteld. Boven de deur het wapen van de van Brederode's; een klimmende leeuw met een barensteel. Voor een beschrijving van de feestelijke overdracht van Vianen en Ameide wordt verwezen naar de bladzijden 6 t/m 9 in dit Nieuwsblad.

Inhoud Nieuwsblad, 2006, jaargang 17, no. 1

- 3 Inhoudsopgave en woord vooraf
- 4 Verenigingsnieuws
- 6 Overdracht van de Heerlijkheden Vianen en Ameide; 1725 [1]
Mattheus Brouërius van Nidek en Isaac le Long
- 8 Overdracht van de Heerlijkheden Vianen en Ameide; 1725 [2]
J.D.H. van Uden
- 10 Feestelijke ingebruikneming website Burgerlijke Stand Zederik
Gert Groenendijk
- 12 Jan Floren Oosterom, een sigarenmaker in Ameide: Bert Bohnen
- 15 Sigarenmakerij: Jack Laroo
- 16 Opnieuw een praatje bij een plaatje: Paul Will, Peter van Toor en Krijn van der Grijn
- 18 Historische plaatjes met een praatje: Krijn van der Ham
- 21 Dat u de Spaengiaerts crencken: Paul Will
- 29 Sententien en Indagingen van den Hertog van Alba: Jacob Marcus
- 32 Museum Het Prinsenhof in Delft koopt bijzondere geuzenpenning
- 33 Kastelenkwestie: Hans van den Heuvel
- 36 De tol van Ameide; Een merkwaardig proces voor de Grote Raad van Mechelen
Dr. C.L. Verkerk
- 45 Een veilingakte uit het jaar 1859: Jack Laroo
- 48 De geschiedenis van de Rijksmonumenten op de Hogewaard in Tienhoven:
Hans van den Heuvel
- 52 Ansichtkaarten van de Hogewaard

VAN DE REDAKTIE

Alvorens in te gaan op de inhoud van deze editie van het Nieuwsblad, willen we terugkomen op artikelen uit eerdere edities.

In de eerste plaats is in het in december 2005 verschenen Nieuwsblad, dat goeddeels was gewijd aan de historie van “Herlaer” en de Van Herlaers, niet vermeld dat ons zeer betrokken lid Peter van Toor uit Haarlem een aantal jaren geleden in zijn artikelenserie “Ameide en Tienhoven op oude prenten en kaarten” uitgebreid aandacht aan dit onderwerp heeft besteed. We hechten eraan dit alsnog te vermelden.

In de tweede plaats heeft de in Ede wonende, maar in Tienhoven geboren Gerard van Bruggen er ons op geattendeerd dat de in de Tweede Wereldoorlog omgekomen Christiaan van Bruggen niet afkomstig was uit het gezin Van Bruggen-Verkerk, zoals in de editie 2005-2 van het Nieuwsblad staat. Volgens de hem ter beschikking staande gegevens was betrokkene namelijk een zoon van Jan van Bruggen en Cornelia van Kekem. Hij houdt het voor waarschijnlijk dat het misverstand is ontstaan doordat Jan van Bruggen na het overlijden van zijn eerste vrouw in 1929 hertrouwd is met de weduwe Magdalena Verkerk-van den Hoven. We stellen deze reactie zeer op prijs.

De inhoud van dit Nieuwsblad is zeer divers. Zonder de andere auteurs te kort te willen doen willen wij uw speciale aandacht vragen voor het artikel van Paul Will: ‘Dat u de Spaengiaerts crencken.’

Het artikel ‘De tol van Ameide’ verscheen eerder in de Spiegel Historiae. Wij danken de redactie van dit maandblad voor de toestemming dit artikel te mogen publiceren.

In memoriam: Cornelis Jan Neels (1944-2006)

Nog geen zeven maanden na het heengaan van Eimert den Hartog werd onze vereniging op vrijdag 3 februari weer opgeschrikt door het overlijden van een bestuurslid. In de vroege morgenuren van die dag overleed in het Ziekenhuis Oudenrijn te Utrecht Kees Neels.

Cornelis Jan Neels werd op 24 mei 1944 geboren in Sommelsdijk. In zijn lagere schooltijd kwam hij met zijn moeder naar de Tiendweg in Tienhoven. Na te zijn afgestudeerd aan de toenmalige Christelijke Kweekschool “Juliana van Stolberg” te Gorinchem was hij werkzaam in het onderwijs in Het Gooi – eerst op een lagere school, later als docent economie en geschiedenis op een middelbare school. In het begin van de jaren negentig keerde Kees terug naar de Lekstreek, waar hij achtereenvolgens woonde in Tienhoven (aan de Lekdijk), Ameide en – zeer kortstondig – Lexmond.

Kees Neels was een markant lid van de vereniging, met name door zijn encyclopedische kennis van cultuurhistorische en kerkhistorische onderwerpen. De redactie van dit blad deed dienaangaande nimmer tevergeefs een beroep op hem. Ook in organisatorisch opzicht zette hij zich in voor onze vereniging, zijn toenemende lichamelijke ongemakken ten spijt. Zo was hij vorig jaar bij zowel de expositie-De Hoon als de expositie-Jesse belast met het aantrekken van suppoosten.

De begrafenis vond op woensdag 8 februari plaats op de algemene begraafplaats te Lexmond. Voorafgaand daaraan werd in de vlakbij gelegen Gereformeerde Kerk “Lux Mundi” een herdenkingsdienst gehouden, waarin mevrouw ds. J.Bolhuis op indrukwekkende wijze voorging. De dienst werd bijgewoond door een groot aantal leden van onze vereniging, onder wie twee ere-leden en vijf bestuursleden. Zij en tal van anderen zullen Cornelis Jan Neels zeer missen.

Hans van den Heuvel

Verenigingsnieuws

Ontwikkeling ledenbestand: driehonderd en meer

Het was met duidelijk merkbaar genoeg dat bestuurslid Kees Rijnhout - op woensdag 30 november van het vorig jaar in alle vroegte – telefonisch aan voorzitter Hans van den Heuvel liet weten een dag eerder het driehonderdste lid van de vereniging te hebben “binnengehaald”. Het ging om de in 1929 aan de Zouwendijk geboren Kees Versluis, die na 48 jaar Rijnschipper te zijn geweest aan het begin van de jaren negentig naar Ameide terugkeerde.

Enkele dagen later gingen beide bestuursleden in opperbeste stemming naar de Prinses Marijkeweg om het driehonderdste lid te verwelkomen.

Kees Versluis gaf bij die gelegenheid aan dat vooral de tentoonstelling van foto's van de vroegere plaatselijke huisarts Nico Jesse, waaraan in de vorige editie van het Nieuws-blad uitgebreid aandacht is besteed, hem ertoe had gebracht lid te worden. “Ik vind het prachtig dat er in onze gemeenschap mensen zijn, die kosten noch moeite sparen om zoiets voor elkaar te

krijgen. Ze doen er veel anderen een groot plezier mee. De Historische Vereniging verdient daarom alle steun” aldus de oud-schipper.

De inschrijving van het driehonderdste lid is een mijlpaal in de spectaculaire groei van het ledenbestand van onze vereniging. De volgende getallen spreken wat dit betreft voor zichzelf:

<u>periode</u>	<u>ledental</u>
begin 2004	175
eind 2004	215
medio 2005	260
eind 2005	300

De grenzen van de groei zijn hiermee overigens nog niet bereikt. Na de heer Versluis zijn namelijk inmiddels al weer elf nieuwe leden ingeschreven.

Het betreft mevrouw B. Fousert - den Oudsten (Alphen aan de Rijn) en de heren B. Beckmann (Eindhoven), S. van der Ham (Nuenen), G. Labee (Ameide), J. van Leeuwen (Zwijndrecht), H. Mesker (Ameide), J. Pijls (Ophoven – Kinrooi, België), D. Rijnveld (Tienhoven), J. Verhoeven (Ameide), P. Weeda (Tienhoven) en L.A. Wijnmaalen (Vianen).

Twee leden, de heren A. de Kruijk uit Tienhoven en C.J. Neels uit Lexmond, zijn ons in de afgelopen periode ontvallen. Voorts hebben twee leden te kennen gegeven het lidmaatschap niet te verlengen.

Onze vereniging telt nu dus 307 leden.

Algemene ledenvergadering 2006

De jaarlijkse algemene ledenvergadering wordt gehouden op dinsdag 25 april a.s. in de bovenzaal van “t Wapen van Ameide” (ingang “t Schuurtie” aan de Oudendijk.)

De vergadering begint om 20.00 uur.

Mevrouw Anja van der Grijn - de Groot zal na de pauze een film vertonen, waarin inwoners van Ameide en Tienhoven aan het woord komen die de grote Kerkbrand van 1953 hebben meegemaakt.

De leden van onze vereniging ontvangen op een later tijdstip nog een uitnodiging (+ agenda) voor deze vergadering.

Herdruk Nieuwsblad 16^e jaargang nr. 1

Verscheidene nieuwe leden hebben bij het bestuur geïnformeerd naar de mogelijkheid om een exemplaar te ontvangen van het in maart 2005 verschenen Nieuwsblad van onze vereniging, dat mede in het teken stond van de overzichtstentoonstelling van het werk van kunstschilder De Hoon.

Deze aanvragen konden niet worden gehonoreerd, omdat van jaargang 16, nr 1 geen exemplaren meer voorhanden zijn.

Inmiddels heeft het bestuur besloten om de “De Hoon-editie” in een beperkte oplage te laten herdrukken en als welkomstgeschenk aan te bieden aan de leden, die deze uitgave tot dusver niet hebben ontvangen.

Overdracht van de Heerlijkheden Vianen en Ameide; 1725 [1]

In het hier na genoemde boek wordt vanaf bladzijde 237 de overdracht van de Heerlijkheden Vianen en Ameide beschreven. De tekst daarvan wordt in dit artikel weergegeven.

Kabinet van Nederlandsche en Kleefsche Oudheden, oorspronkelyk door Mattheus Brouërius van Nidek, R.G. en Isaac le Long; verrykt met 301 koperen platen, door Abraham Rademaker. Thans ter verdere volmaking der vaderlandsche geschiedenis vermeerderd; met vele koperen platen van voorname meesters vermenigvuldigd, en met aantekeningen uit latere en geloofwaardige geschiedschryvers verrykt door A.B. Strabbe. Zevende deel. Gedrukt te Amsterdam, by J.A. Crajenschot. MDCCXCV

In den Jare 1725 zyn de Heerlykheden van *Vianen*, *Ameide* en verdere onderhoorigheden, door den Graaf van *der Lippe* aan de Heeren Staaten van *Holland en West-Friesland* in souverainen eigendom verkocht; en het Transport daar van is den 2 November te *Vianen*, met eene byzondere plechtigheid, aan den Grave van *Hompesch*, in den naam van Heeren Staaten voorgemeld, gescheid, op de volgende wyze.

Na dat de Gardes te Paard en te Voet met hunne Vaandels, Keteltrommen, Trompetten, Hautbois en Waldhorens dien morgen ten negen uren opgetrokken waren, schaarden zy zich op het Buiten- en Binnen Hof, aan welks toegangen dubbelde Wagten gesteld waren. Ten tien uren kwamen alle de Beampten, Schouten, Schepenen en Drossaard van *Ameide*, *Meerkerk*, *Lexmond*, *Thienhoven*, *Agthoven*, *Heikoop* en *Lakerveld*, onder het luiden van de Klokken binnen, en begaven zich in de Voorzaal van 't Hof, waar een groot Tooneel stont, met een Fluweelen Verhemelte boven een grooten Armstoel. Vóór dit Tooneel was een Tafel met vier stoelen geplaatst, zittende ter rechterzyde de Heer **Nobeling**, Advocaat Fiscaal en Procureur Generaal, als Gemagtigde van Hunne Ed. Groot Mog. de Heeren Staaten van *Holland en West-Friesland* tot het ontfangen van den Overdragt; ter linkerzyde zat de Advocaat **Petenius**, als Gevolmagtigde van de Graaf van *Hompesch*, om de Bediendens en Beäampton uit den Eed van den Grave te ontslaan, en aan den Heer **Nobeling** over te wyzen. Naast gemelden Heer **Nobeling** zat de Commis **Van Neck**, en naats den Heer **Petenius** de Secretaris van den Graaf van *Hompesch*. De Heer **Dortmundt**, Substitut Drossaard, deed eene Redevoering, waarin hy zeide. Dat de Heer Graaf van *Hompesch* de Heerlykheden, die hy in den naam van de Heeren Staaten van *Holland en West-Friesland*

gekocht had, aan hunne Ed. Groot mog. wilde overgeeven; waar op de volmagt van gemelde Heer **Nobeling**, tot het ontfangen van den overdragt, als mede die van den Heere **Petenius**, tot het ontslaan uit den Eed, overluid gelezen werden. Welke Overdragt en Ontslag vervolgens op de behoorlyke wyze gedaan zynde, werden alle de Documenten door de respective Secretarissen van alle de Plaatsen getekend en geregeld; waar na alle de Raden zich naar 't Huis van den Heer Grave van *Hompesch* begaven, om denzelven tot het ontfangen van de hulde af te haalen. Gemelde Heer Graaf reed in een Koets met zes Paarden bespannen, zynde voorgegaan door zyne Lakeijen en Bediendens, en hebbende de Staaten Bodens met de Wapens op de borst aan de beide zyden van de Koets, wordende gevolgd van vier andere Koetsen, met twee en vier paarden bespannen. Aan het Buiten-Hof werd hy van de Garde te paerd, onder het geschal van Trompetten en Keteltrommen, en in het Binnen Hof door de Garde te voet, onder het geluid der Waldhorens en *Hautbois*, ontfangen; beneden aan de Trap waren de Magistraatspersoonen, welke den Grave boven geleiden, alwaar hy zich op den Throon onder het Verhemelte plaatste, hebbende op zyn hoofd een Hoed met een groote Vederbosch, met Diamanten en andere Kostelykheden versierd. Na dat de Graaf gezeeten was, en de substitut Drossaard hem een Compliment gemaakt had, leverde hy hem zyne Credentialen over, met verklaring, dat vermits hunnen Ed. Gr. Mog. de Heerlykheden *Vianen* en *Ameide*, met de ap- en dependentiën van dien gekocht, en den eigendom daar van verkreegen hadden, hy de eere zou hebben de Beäampton in eed en plicht te neemen. Vervolgens werden de Beäampton gevraagd, of zy Hunne Ed. Gr. Mog. tot hunne Souverainen wilden hebben en aan dezelve den eed van

getrouwheid afleggen ? waar op de Beampten met veel blymoedigheid **Ja** geantwoord hebbende, leiden zy den eed af in handen van den Graaf; 't welk gedaan zynde, vraagde de Heer **Dortmundt** den Grave, of hunne Ed. Groot Mog. hen mede by hunne *Privilegiën* zouden mainteneeren ? en de Graaf zulks onder handtasting betuigd hebbende, riep het Volk: **Lang leeven de Ed.Mog.Heeren Staaten van Holland en West-Friesland!** En de Militie deed drie Salvo's, onder het geschal van Trompetten, Keteltrommen en Hautbois. Na dat alle deze plechtigheden een einde genomen hadden, ging de Graaf, gevolgd van alle de hier bovengemelde Persoonen, in de Binnenzaal, waar drie groote Tafels gedekt, en met allerhande kostelyke Wynen en Konfituren bezet waren; behalven nog zes andere Tafels, die, voor de voornaamste Burgers, in de Voorzaal gedekt, en mede met Wynen en Konfituren bezet stonden. In de straaten werden alle toebereidselen gemaakt, om Vreugdevuuren te branden en Vuurwerken af te steeken; vervolgens werden alle de Glasraamen aan de straaten geillumineerd, en alle deze Vrolykheden eenige dagen voortgezet. Den volgenden morgen werd een Bal voor de Dames gegeven. De toevloed van menschen uit *Holland, Utrecht*, en alle omliggende Plaatzte, welke gekomen waren om deze plechtigheid by te wonen, is onbeschryfelyk groot geweest.

Den 21 Juli 1727 geschiedde de volgende Publicatie, betreffende de Leenverheffingen.

“*De Staaten van Holland en West-Vrieslandt, Souverainen van Vianen, Ameyden en verdere onderhoorige Domeynen*, Doen te weten: Dat, vermits de overdragte van de Heerlyckheden van *Vianen* en *Ameyde* door den Heere Grave *Van der Lippe* aan ons gedaan, alle Vasallen en Leenmannen van de voorschreven Heerlyckheden van *Vianen* en *Ameyden* zyn ontslaagen van haaren eedt, en aan Ons overgewezen, en oversulcks gehouden zyn aan Ons te presteeren den nieuwen eedt **SOO IST**, dat Wy by deesen insinueeren en ontbieden alle en yegelyk, die de voornoemde Onse Heerlyckheden eenige Goederen te leen zyn houdende; dat dezelve binnen den tydt van twee Maanden, na de publicatie deeses, haar zullen hebben te vervoegen binnen Onsen

Steede *Vianen*, bij den Griffier van de voorschreeve Leenen, en meede te brengen de laatste Brieven, omme haare Leen-goederen met de leedige handt te verheffen en te ontfangen, mitsgaders te doen den behoorlycken eedt van getrouwigheyt, het welck gedaan zynde, sulcks op de voorschreeve Brieven zal werden geëndorseert.

En alzo Wy bericht zyn, dat eenige Leenen onverheeven souden staan, of binnen behoorlyken tydt niet zyn versocht te verheffen; soo ordonneeren Wy insgelycks de Vasallen het selve te komen versoecken en te ontfangen, binnen den voorgeschreeven tydt van twee Maanden precis; alles op poene van te vervallen van hunne verzweegen en niet versochte Leenen. &c. &c”.

Hautbois

Overdracht van de Heerlijkheden Vianen en Ameide; 1725 [2]

Enkele jaren geleden heeft de heer G.J. Woudenberg aan de vereniging een pamflet verstrekt dat de overdracht van de heerlijkheden van Vianen en Ameide beschrijft. Dit pamflet is uitgegeven in april 1932. Omdat de inhoud van dit pamflet op een bijzondere wijze deze overdracht beschrijft wordt hierna de tekst van dit pamflet in zijn geheel weergegeven.

In de maand October 1725 hadden de Staten van Holland en West-Friesland de Heerlijkheden Vianen en Ameide “met de Ap- en Dependientien van dien” van den Graaf van der Lippe gekocht.

In verband met dezen verkoop waren alle magistraatspersonen, ambtenaren en bedienden van Ameide, Meerkerk, Lexmond, Lakerveld, Tienhoven en de andere gerechten op 30 October 1725 's morgens te tien uur te Vianen bescheiden om de conditiën te verne- men, waarop die verkoop had plaatsgehad. Behalve hen, die ambtshalve verschenen, waren een massa nieuwsgierigen naar Vianen getogen. Zij zouden weliswaar van de ambtelijke plechtigheden geen getuige mogen zijn, maar er was zeker genoeg te zien om een reis naar Vianen te loonen. Behalve de Graaf van der Lippe, die uit zijn residentie Detmold was overgekomen, en de generaal Graaf Hompesch, als vertegenwoordiger van de Staten, beiden natuurlijk met het onafscheidelijke gevolg, was onder het luiden van alle klokken een detachement gardes te voet en te paard het anders zoo stille Lekstadje binnengetrokken: in de grauwe herfstdagen een kleurrijk vertoon.

Het liep tegen 11 uur, eer de deuren van de groote zaal op het Hof voor de genoodigde ambtsdragers werden geopend. De Graaf van der Lippe met zijn Raden en de Graaf daar reeds. Namens den laatsten werd de acte van verkoop daarop voorgelezen. Allen, die tot den vorigen eigenaar in dienstbetrekking hadden gestaan, werden daarop van hun eed van trouw ontslagen; denzelfden eed legden zij af in handen van den Graaf van Hompesch. “Tot groote vreugde van de Onderdanen” werden de stadsklokken geluid en trokken de militairen door de stad.

Nimmer werd oudtijds een ambtelijke samenkomst zonder een stevigen maaltijd besloten. Er waren ook nu daartoe drie tafels op kosten van Graaf Hompesch aangericht in

de zalen van het Hof; zij waren respectievelijk met 12, 16 en 18 borden gedekt.

Daarmede was de geschiedenis niet ten einde; de plechtigheid van dezen dag moet als een voorloopige beschouwd worden.

Op 2 November 's morgens negen uur trokken alle gardes met hun “Vaandels, Keteltrommen, Trompetten, Hautbois (hobo's) en Waldhoorens” naar het kasteel, waar zij zich op het Buiten- en Binnenhof opstelden. Aan de toegangen daartoe werden dubbele wachten geplaatst. “Ten 10 uuren kwamen alle de Beampten, Schouten, Schepenen, Drossaard van Ameiden, Meerkerk, Lecksmonde, Tienhoven, Achthoven, Heykoop en Lakerfeld, onder 't luyden van de klokken binnen, en begaven zig in de Voorzaal van 't Hof, daar een groot Theater (troonzetel) stond, met een Fluweel Verhemelte boven een groote Armstoel”. Daarvoor stond een tafel met vier stoelen, waarop plaats namen de heeren Nobeling, advocaat-fiscaal, geautoriseerde van de Staten van Holland en West-Friesland, advocaat Peterius, gevolmachtigde van Graaf van Hompesch, de commies van Neck en de secretaris van Van Hompesch. Na een toespraak van den substituut-drossaard Dortmund, waarin hij het doel der bijeenkomst: de overdracht van Vianen c.a. door den Graaf van Hompesch aan de Staten uiteenzette, werden alle documenten door de secretarissen van alle plaatsen in het verkochte gebied geteekend en gezegeld. Daarna begaven zich al deze waardigheidsbekleeders naar het huis van den Graaf van Hompesch om dezen in statigen optocht naar het Hof te voeren.

“Gemelde Heer Graaf reed in een koets met 6 paarden bespannen, voorgegaan zynde door zyne Lakeyen en Bediendens, en de Staten Bodens met de Wapens op de borst aan de beide zyden van de koets, en gevolgt van vier andere, met twee en vier Paarden bespannen; aan het buyten-hof wierd hy van de Garde te Paard onder 't geschal van

Trompetten en Keteltrommen, en in het binnen-hof door de Garde te voet, onder 't geluyd der Waldhoorens en Hautbois ontfangen; beneden aan de Trap waren de Magistraats-Persoonen, die den Graaf boven geleydeden, daar hy zig plaatstede op den Throon onder het Verhemelte, hebbende op zyn hoofd een hoed met een groote Agraffe (aigrette, reigerveer) met Diamanten en andere kostelikheden verciert.”

Wederom volgde een sierlijke toespraak door den Substituut-Drossaard, aan wien Van Hompesch zijn geloofsbrieven overhandigde, en verklaarde, “dat vermits haar Ed. Groot Mogende de Heerlykheden van Vianen en Ameiden, met de ap- en dependentien van dien gekogt, en den Eygendom zouw hebben de Beampten in Eed en Pligt te nemen.”

Vervolgens werd dezen gevraagd, of zij in dienst der Staten treden en deze als hun souverein erkennen wilden. Na “met veel blymoedigheid **Ja**” geantwoord te hebben, werd door ieder hunner den eed van trouw afgelegd.

De Heer Dortmund vroeg hierop den Graaf, of de Staten de privilegiën van de gekochte Heerlykheden zouden handhaven, wat Van Hompesch hem bij handslag verzekerde, waarop het volk riep: “**Lang leven de Ed. Groot Mogende Heeren Staten van Holland en West-Friesland !**” en de Gardes “onder het geschal van Trompetten, Keteltrommen en Hautbois” drie salvo's losten.

Het Drossaarschap werd nu **per interim** (voorloopig, in afwachting van nadere vaste aanwijzing) aan den heer Dortmund opgedragen. Het geheele gezelschap brak op om in de Binnenzaal aan drie groote gedekte tafels, bezet “met allerhande kostelijke Wynen en Confituren”, plaats te nemen. In de Voorzaal waren nog zes zulke tafels voor de voorname burgers aangerecht.

's Avonds vierde Vianen opgewekt feest. Er werden vreugdevuren gebrand, een groot vuurwerk werd afgestoken en “alle de Glas-ramen aan de Straaten waren geillumineert”. Om de feestvreugde te verhoogen werden aan het volk drie oxhoofden wijn geschonken.

Het slot van de feestelikheden was “een Bal voor 't Jufferschap” den volgenden dag gegeven.

Een meer in bijzonderheden afdalende beschrijving is te vinden in het tweede deel van den “Europischen Mercurius” van het jaar 1725, blz. 193 e.v.

Op 21 Juli 1727 vaardigden de Staten van Holland en West-Friesland als Souvereinen van de Heerlykheid van Vianen en Ameide de volgende publicatie uit:

De Staaten van **Holland en West-Friesland**, Souvereinen van **Vianen, Ameiden** en verdere onderhoorige **Domeinen**, Doen te weten, dat, vermits de overdrage van de Heerlykheden van **Vianen** en **Ameiden** door den Heere Graave **van der Lippe** aan ons gedaan, alle Vasallen en Leenmannen van de voorschreven Heerlykheden van **Vianen** en **Ameiden** zyn ontslaagen van hunnen eed, en aan ons overgewezen, en overzulks gehouden zyn aan ons te presteeren den nieuwen eed. **Zoo is 't**, dat wy by dezen insinueeren en ontbieden allen en yegelyk, die van de voornoemde onze Heerlykheden eenige Goederen te leen zyn houdende, dat dezelve binnen den tyd van twee maanden nu de publicatie dezes hen zullen hebben te vervoegen binnen onze stede **Vianen**, bij den Griffier van de voorschreeven Leenen, en mede te brengen de laatste brieven, omme hunne Leengoederen met de Leedige hand¹ te verheffen en te ontfangen, mitsgaders te doen den behoorlyken eed van getrouwheit, het welk gedaan zynde, sulks op de voorschreven brieven zal werden geëndorseerd.

En alzoo wy bericht zyn, dat eenige Leenen onverheven zouden staan, of binnen behoorlyken tyd niet zyn verzocht te verheffen, zoo ordonneeren wy insgelyks de Vasallen het zelve te komen verzoeken en te ontfangen binnen den voorgeschreven tyd van twee maanden precys, alles op poene van te vervallen van hunne verzwegen en niet verzochte Leenen.

Haarlem, April 1732

J.D.H. van Uden

¹ Met de ledige hand beleenen was de beleening, waarbij het overeengekomen heergewaad, de schenking aan den leenheer, niet gegeven behoefde te worden.

Feestelijke ingebruikneming website Burgerlijke Stand Zederik

Voor de genealogie beoefenaars was 21 december 2005 een bijzondere dag. Op deze dag is het door de gemeente Zederik gerealiseerde project officieel in gebruik genomen. De openbare gegevens van de Burgerlijk Stand van de dorpskernen binnen Zederik zijn nu met behulp van het internet te raadplegen. Daarmee is een uniek project gerealiseerd en staat Zederik in het centrum van de genealogische wereld.

Van harte welkom bij de
**officiële ingebruikname van de
website:
Burgerlijke Stand Zederik**
op woensdag 21 december 2005

Hoe is dit tot stand gekomen? Op de schrikkelag 29 februari 2000 is in het Stadhuis op de Dam in Ameide voor de eerste keer de Genealogische Werkgroep van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven bij elkaar gekomen.

Het eerste werk van deze werkgroep was het ontwerpen en opstellen van een plan van aanpak voor het digitaliseren van de Burgerlijke Stand gegevens. Daarbij is samengewerkt met de collega-verenigingen binnen Zederik.

Het plan van aanpak is op 22 oktober 2001 gepresenteerd aan de burgemeester door:

- Vereniging Historisch Lexmond & Hei- en Boeicop
- Stichtingsbestuur "Vrienden van Historisch Meerkerk"
- Vertegenwoordiging van Nieuwland
- Historische Vereniging Ameide en Tienhoven
- Genealogische Werkgroep van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven

burgemeester Koen stelt de website officieel in gebruik.

Eerst zijn voor dit project door de gemeente de benodigde financiële middelen gereserveerd. Vervolgens is dit project opgepakt door de heer Dik Bogaard en de afdelingen burgerzaken en automatisering van de gemeente Zederik. Daar is onder andere gewerkt aan het selecteren en inschakelen van bedrijven voor het scannen van de akten en voor het maken van de software.

Bij de realisatie van het project is dankbaar gebruik gemaakt van het al verrichtte werk van de schrijfgroep. Door deze groep zijn alle burgerlijke stand akten van alle dorpskernen genoteerd. Hans Zijderveld heeft dit vervolgens verwerkt in de computer. Op deze manier heeft hij een compleet genealogisch bestand van Zederik opgezet. Deze computerbestanden van Hans Zijderveld zijn gebruikt voor de basis van de burgerlijke stand website van de gemeente Zederik.

het openingsscherm van de website

het zoekscherm van de website

De omvang van het openbare gedeelte van de Burgerlijke Stand van Zederik en dus opvraagbaar op deze website, is als volgt:

- geboorteakten bedraagt: 19.688
- huwelijksakten bedraagt: 5.509
- overlijdensakten bedraagt: 17.450
- TOTAAL dus: 42.647 akten.

De website is een middel om de belangstelling voor de geschiedenis van de dorpskernen binnen de gemeente Zederik te bevorderen en kennis te vergaren over de inwoners in vroeger tijden. De website is verder uitermate geschikt en bedoeld voor het verkrijgen van genealogisch informatie voor onderzoek binnen de dorpskernen van de gemeente Zederik.

Genealogische interesse begint bijna altijd met belangstelling voor de eigen afkomst. Genealogie is hierdoor een van de meest persoonlijke historische genres die er bestaan. Een puur op feiten gericht genealogisch onderzoek mond vaak uit in een meer algemene historische interesse.

Verwacht wordt dat de website een impuls zal zijn voor de interesse van:

- de plaatselijke genealogie beoefening
- de plaatselijke en regionale historie

De realisatie van dit project illustreert dat samenwerking tussen de gemeente en vrijwilligersorganisaties tot mooie dingen kunnen leiden.

De gemeente Zederik heeft met deze website baanbrekende werk verricht. Via de website kan nu wereldwijd gezocht worden naar de voormalige bewoners van de dorpskernen binnen Zederik.

Het internetadres van deze website is:

<http://burgerlijkestand.zederik.nl/>

Gert Groenendijk feliciteert de gemeente met het realiseren van dit project.

Jan Floren Oosterom, een sigarenmaker in Ameide

Jan Floren Oosterom, geboren op 1 februari 1879 in Stolwijk, groeide op in een groot gezin ¹⁾. Zijn vader bezat een boerderij – een veehouderij – in Polsbroek. Zoals gebruikelijk werkte het hele gezin mee op de boerderij en zijn de meeste kinderen later ook zelf met de veehouderij of aanverwante bedrijvigheid hun brood gaan verdienen. Met Jan Floren was dat niet het geval. Waarschijnlijk waren de ouders van Jan Floren van mening dat er voor hem – gezien zijn gesteldheid – geen toekomst was weggelegd in de veehouderij. Als 12-jarige werd hij naar Schoonhoven gestuurd om bij de sigarenfabriek van J.W. Valk & Zonen²⁾ te gaan werken om daar het sigarenmakersvak te leren.

Gezicht op het begin van de Lange Weistraat omstreeks 1905, naar de kruising met de Korte Dijk gezien. Links op de foto Sigarenfabriek "De Valk", waarvoor het voltallige personeel geposeerd staat. Foto Streekarchief, "Het Groene Hart"

Dagelijks liep Jan Floren van Polsbroek naar Schoonhoven. Aanvankelijk verrichtte hij allerlei ondersteunende werkzaamheden als jongste bediende. Blijkbaar was het ook bij de sigarenfabriek de gewoonte om 'maandag te houden', want op maandag werd er niet gewerkt! Regelmatig kwam het voor dat de jongste bediende voor sigarenmakers jenever moest halen. Drinken op het werk was waarschijnlijk toen normaal. In de sigarenmakerij was dat in ieder geval zo, maar ook de mandenmakers, waarvan er toentertijd ca. 100 in Ameide werkzaam waren, lusten ook wel een slokje. Vanaf dinsdag kwam de productie weer een beetje op gang. Op vrijdag en zaterdag moest flink worden doorgepeesd om voldoende productie te halen. Sigarenmakers werden betaald naar gelang het aantal sigaren dat in die week werd gemaakt. Waren er minder sigaren gemaakt dan werd ook minder uitbetaald. Aan het eind van de zaterdagmiddag werd aan de sigarenmakers het loon uitbetaald en voor veel sigarenmakers

was dat het moment om er flink tegenaan te gaan. Na zondag waren zij amper in staat om op maandag te werken. Vandaar de uitdrukking ‘maandag houden’!

Omstreeks 1900 was er een veepest uitgebroken, die veel veehouderijen de das omdeed. Ook de vader van Jan Floren was genoodzaakt om te stoppen met de veehouderij en besloot met het gehele gezin naar Ameide te verhuizen met uitzondering van de kinderen die al uit huis waren. Hij begon daar een café en daarnaast met een melkhandel op de Benedendam - Prinsengracht.

Het café bevond zich op de plek waar later de bloem- of meelfabriek Kruyt staat. Ook het pand waarin de melkhandel was gevestigd bestaat niet meer. Er heeft nog wel een kapperszaak in gezeten. Daarna werd het pand gesloopt.

Benedendam. Door de steeg, ter hoogte van de geparkeerde hondenkar, kwam men bij het café waar Jan Floren op de tussenverdieping zijn sigarenmakerij begon. Foto uit ‘Ameide en Tienhoven in grootmoeders tijd’

Boven het café mocht Jan Floren op de tussenverdieping een werkplaats inrichten en is hij voor zichzelf een sigarenmakerij begonnen. De sigarenmakerij floreerde blijkbaar want hij nam zelfs nog een tweetal sigarenmakers in dienst. Dat waren: ‘Kreupele Chris’ (*Chris van Krimpen*) en ‘Aart Stek’ (*Aart Streefkerk*).

Jan Floren trouwde op 4 juli 1913 met Mijnsje de Wit. Zij was op 2 september 1886 in Ameide geboren. Het echtpaar ging in een huisje wonen in de Franschestraat op nummer 304. Op de eerste verdieping richtte Jan Floren een ruimte in voor zijn sigarenmakerij. Daarnaast legde hij zich ook toe op de sigarenhandel. De voorkamer werd later ingericht als winkel.

Aanvankelijk verkocht hij daar zijn eigen sigaren. Later verkocht hij ook sigaren, die hij inkocht.

Franschestraat. In het pand, uiterst links op de foto, was de winkel van Jan Floren gevestigd. Op de eerste verdieping werd de sigarenmakerij ingericht. Foto uit 'Ameide en Tienhoven in grootmoeders tijd'

Opmerkelijk was dat hij sigaren maakte waarvan de samenstelling (*de melange*) was afgestemd op de smaak van zijn vaste klanten. Voor een klant die liever wat zwaardere sigaren rookte, ging er iets meer 'brasil' in de samenstelling van de tabak. Merkwaardig was de manier waarop mooie 'witbrandende' sigaren werden gemaakt. Die mooie witte as ontstond wanneer het dekblad werd bewerkt met 'ochtend coating'. Dit was water vermengd met de urine, die 's morgens mee naar het werk werd genomen³⁾.

Of Jan Floren een eigen merk voerde is onbekend. De kisten waarin sigaren werden verpakt, werden zelf in elkaar getimmerd en met behulp van metalen sjablonen en een kwast verf voorzien van versiering en teksten.

Toen in 1922 de Tabakswet werd ingevoerd is Jan Floren, evenals vele andere zelfstandige sigarenmakers, gestopt met zijn sigarenmakerij. In die Tabakswet, op grond waarvan ook de tabaksaccijns werd ingevoerd, werd bepaald dat de productie van en handel in sigaren niet in één pand mocht plaatsvinden. Om de sigarenmakerij voort te kunnen zetten had Jan Floren zijn sigarenmakerij in een ander pand moeten vestigen. Daarvoor ontbraken echter de financiële middelen en besloot Jan Floren alleen nog met zijn sigarenhandel verder te gaan. De winkel was voornamelijk het werk van zijn vrouw. Daarnaast legde hij zich toe op de handel in kleinvee. Na het overlijden van de vrouw van Jan Floren heeft een inwonende zus van zijn vrouw de winkel voortgezet en is daar tot haar dood blijven wonen.

Noten:

¹⁾ Dit artikel is tot stand gekomen naar aanleiding van een gesprek met Kees Oosterom, een zoon van Jan Floren Oosterom, en zijn vrouw Neeltje van den Hoven, dat op 28 mei 2004 heeft plaatsgevonden. Zij hebben jarenlang een sigarenzaak gehad op de Haven in Schoonhoven .

- 2) De sigarenfabriek van J.W. Valk & Zonen was lange tijd gevestigd in de Lange Weistraat 3. Op 7 november 1923 werd de firma omgezet in een vennootschap - firma Valk & Co. - door Martinus Anthonie Valk, geboren op 24 juni 1874 te Schoonhoven en Pieter de Rijke, geboren op 16 oktober 1873 te Osaka (Japan). Op 9 januari 1925 werd de vennootschap weer opgeheven, waarna M.A. Valk het bedrijf alleen voortzette. Tot september 1933 was het bedrijf gevestigd in de Lange Weistraat 3. Op die datum verhuisde de sigarenfabriek naar de Oude Haven 39. Op 12 september 1939 trad M.A. Valk uit het bedrijf en werd opnieuw een vennootschap onder de firma Valk & Co. opgericht. De nieuwe vennoten waren Anthonius Petrus de Lange, geboren op 25 april 1909 te Reeuwijk en Petrus Johannes Jozef de Lange, geboren op 2 maart 1915 te Haastrecht P.J.J. de Lange trad op 14 oktober 1941 uit het bedrijf. Voor hem kwam A.C.A. Deerenberg in de plaats die zijn loopbaan in het bedrijf zonder enige vooropleiding opbouwde. Zijn kennis vergaarde hij via cursussen die hij 's avonds na zijn werk als sigarenmaker volgde. Met ingang van augustus 1952 werd het bedrijf opgeheven.
- 3) In hoeverre dit verband hield met de term 'kruikenzeikers', zoals inwoners van Tilburg tijdens carnaval worden genoemd, is onduidelijk. Die naam is ontstaan omdat werknemers van textiel fabrieken hun ochtendwater in een kruik mee naar de fabriek moesten nemen om de wol te ontvetten.

Sigarenmakerij

Op dinsdag 7 februari 2006 is het onderwerp sigarenmakerij door de heer G.H. Bohnen uit Gouda belicht. Ook de onze lokale sigarenindustrie is daarbij aan de orde geweest. Deze lezing is bijgewoond door 45 geïnteresseerden.

De "zegetocht" van de sigaar begint in het midden van de 19de eeuw. De ontwikkeling van de koloniale tabakscultuur in Nederlands-Indië doet de oude tabaksmarkten van Rotterdam en Amsterdam weer opbloeien. De Indische tabak leent zich uitstekend voor het maken van sigaren. Het aantal sigarenmakers stijgt van minder dan 2.000 in 1850 tot 15.000 in 1890. De groei zet door tot meer dan 25.000 sigarenmakers ten tijde van de Eerste Wereldoorlog.

Daarna zijn de hoogtijdagen van de sigaar echter voorbij en wint de sigaret, tot dan toe gezien als een product voor verwijfde dandy's en vrouwen van lichte zeden, aan populariteit. De sigarenmaker van de tweede helft van de 19de eeuw is een apart en ook wel berucht soort werkman, die vaak een ongeregeld en zwervend bestaan leidt. Vrouwen en jonge kinderen strippen de tabak, terwijl de wat oudere jeugd werkt als bosjesmaker (degene die het omblad wikkelt om het binnengoed). Volwassenen werken tien tot twaalf uur per dag. Drankmisbruik – ook in de werkplaatsen - is eerder regel dan uitzondering. 'Maandag houden' komt regelmatig voor. De arbeidsverhoudingen in de sigarenmakerij zijn slecht.

Werkonderbrekingen, arbeidsconflicten en verbeten stakingen zijn dan ook geen incidenten. Eerst in 1913 slagen de sigarenmakersbonden erin erkenning af te dwingen bij de werkgevers en wordt er een loonregeling ingevoerd die de arbeidsmarkt stabiliseert. Vóór die tijd houden veel sigarenmakers het slechts enkele weken bij een baas uit en vertrekken ze weer om hun geluk elders te zoeken. De aard van het 'bedrijf' leent zich daartoe. Sigarenbedrijfjes schieten overal in het land als paddestoelen uit de grond om bijna even vaak weer net zo snel te verdwijnen. Iedereen kan proberen in deze bedrijfstak de kost te verdienen. Er is geen grote vakkennis vereist en ook geen kapitaal. Tabak kan naar behoefte worden ingekocht, machines worden niet gebruikt en een bedrijfspand is niet vereist. Huisnijverheid, klein-, midden- en grootbedrijf, het bestaat allemaal naast en door elkaar.*

* 'De triomf van de sigaar' in: A.F. Manning en P.W. Klein e.a., Nederland rond 1900 (Amsterdam 1997)

Opnieuw een praatje bij een plaatje

Naar aanleiding van onze vorige bordesscène kregen we deze toegezonden uit Haarlem, dan weet u 't wel: de afzender is Peter van Toor en zijn vraag was: wie staan erop afgebeeld en waar is deze schare bijeen?

Het eerste wat opvalt als je je oog laat dwalen over deze foto anno 1924, is dat weer burgemeester Luyendijk het middelpunt van dit deftig gezelschap vormt Aan tafel –van kijkerstandpunt gezien - drie links van hem en rechts tweemaal drie van beiderlei geslacht. In rij 2 flankeren nog twee dames de kersverse weledelgestrengte.

Ons onderwerp van gesprek heeft dit keer te maken met iets van oudere datum, namelijk met de intree van onze vrijgezelle burgervader. Het zou nog een aantal jaren duren al eer onze vorige kiek gemaakt kon worden, waarbij hij zijn echtgenote den volke toonde.

Wie zijn er nu op de gevoelige plaat vastgelegd: Peter heeft een eerste poging gedaan, terwijl op diens verzoek Krijn van der Grijn en ondergetekende met een loep doende zijn geweest om zo mogelijk nog een enkel feestvarken te traceren.

Nu het schrale lijstje dat uiteraard roept om aanvulling: 2 = dhr. W.A. van Kekem, de mandenbreiersbaas. Over 3 zijn de meningen verdeeld het is òf dhr. Van Staveren, de gemeentesecretaris, òf volgens een minderheidsstandpunt: jonkheer van Karnebeek, commissaris der Koningin in Z.H. 4/5 = C.W. Luyendijk, die geldt kennelijk voor 2. Kan nummer 5 Bart Streefkerk van de Lekdijk zijn? De gemeenteontvanger Arie van der Zouwen = 8. Wie zijn die dames? Hebt u enig idee?

In de middelste rij na vele N.N' en met snor wellicht het hoofd der O.L.S, Klerks, voorts een drietal herkenbare kokardedragers: 22 = Toon Kool, wonende op de boerderij eind Hogewaard; ernaast staat timmerman C. de Jongh en daarop volgt als nr. 24 Kees van Toor, in manufacturen.

In de hoogste gelederen: 28 = de Tienhovense landbouwer Gijs van Lomwel en 29 de metselaar-aannemer Hermanus Streefkerk uit de Paramasiebaan. Kan 31 de Tienhovense landbouwer Leen Spek zijn? 33 = Hannes van der Leeden, terwijl we nr.38 aanzien voor de jachtopziener Hannes van Bruggen. 39 = Lee(n) de Jong, kassier van de Boerenleenbank en kruidenier op de Dam. 41 is koster Kees Labrie en 43 Goof Spek? Wordt het gezelschap bewaakt door bromsnor-veldwachter R. van Beek.

Beste kijkers, verder hebben we nog enkele andere vragen die om antwoord vragen. Waar is dit welkom gehouden. in de gelagkamer van 'Het Fortuin' of is het toch het stadhuis, gezien de wapenborden die de achtergrond sieren?

Berust het verhaal op waarheid dat deze 'blijde inkomste' als minder blij werd ervaren, toen alle genodigden een dag later een rekening ontvingen om het/hun gelag te betalen? Zou er nog enig bewijsstuk zijn dat dit hard gelag kan bewijzen?

Burgemeester Luyendijk heeft in zijn ambtsperiode, die hier ruim 30 jaar heeft geduurd, voor meer verrassingen gezorgd. Wie weet er nog een enkele te melden?

Historische plaatjes met een praatje

In oktober 2005 werden in Ameide twee nieuwe boeken gepresenteerd, een bijzonderheid. Het gaat om het fotoboek “De wereld van Jesse”, dat werd uitgegeven ter gelegenheid van de tentoonstelling “Nico Jesse, arts/fotograaf”, en om een boek over de historie van de Grote Kerk in Ameide. Het eerste boek is besproken in de vorige editie van het Nieuwsblad; in deze editie wordt aandacht besteed aan het tweede boek.

Op 27 oktober 2005 was het precies vijftig jaar geleden dat het kerkgebouw en de toren weer in gebruik zijn genomen, na een verwoestende brand in de nacht van 3 op 4 april 1953. Wel of geen kerkganger, alle mensen uit Ameide en Tienhoven voelden de pijn dat zo'n oud historisch gebouw verloren was gegaan. Iedereen leefde mee met Ameide, dat in het hart was getroffen.

Eeuwenlang had de klok zijn slagen laten horen over Ameide, maar op zaterdag 4 april 1953, de dag na Goede Vrijdag, was het opeens stil.

Al snel werden plannen gemaakt voor de herbouw. Er werd geld ingezameld bij alle gezinnen in Ameide en Tienhoven. Er kwamen giften van buiten af en van de overheid, iedereen leefde mee. Zo is het kerkgebouw met toren herrezen uit zijn as. Pilaren en muren waren nog in redelijke staat, zodat deze authentiek zijn. Het houtwerk, de kapconstructie en het interieur moesten volledig worden vernieuwd.

Het eerste kerkgebouw moet voltooid zijn in 1365 en kreeg de naam Sint-Janskerk mee, genoemd naar de apostel Johannes. Dit was tot aan de Reformatie (rond 1600) een rooms-katholieke kerk.

Preekstoel, Doophek en Herenbanken met prachtig houtsnijwerk gingen verloren. Ook het grafmonument van Ambachtsheer Jan Wijnand Ram uit 1789 en het mooie orgel uit 1851, vielen ten prooi aan de vlammen.

Deze en andere wetenswaardigheden en feiten betreffende de herbouw zijn door een werkgroep samengebracht in een gedenkschrift in de vorm van een prachtig boek met veel fotomateriaal. Een groot deel van de oplage is al verkocht, maar er zijn voor twaalf euro per exemplaar nog boeken te koop bij onder anderen:

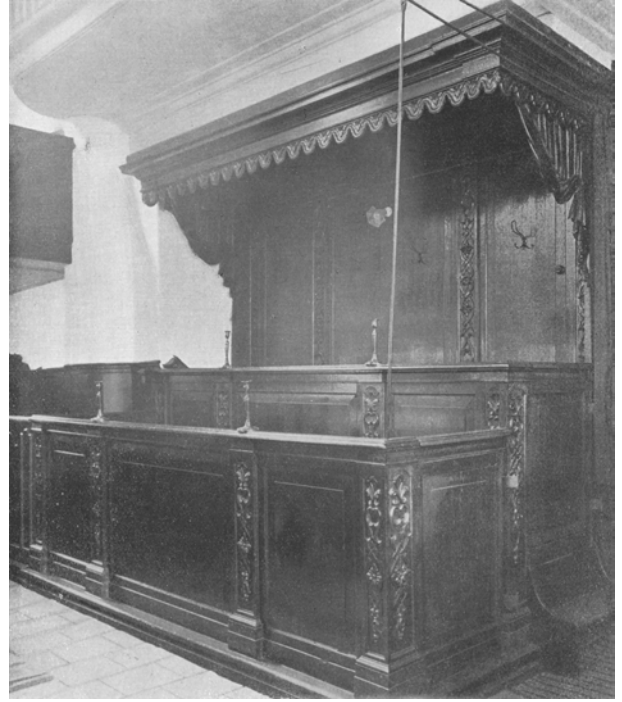
Krijn van der Ham
Bordenweg 2
4231 VH Meerkerk (Ameide-zuid)
Tel.: 0183 35 14 90

Volgende keer meer over de toren en zijn klok.

Tot schrijfs,

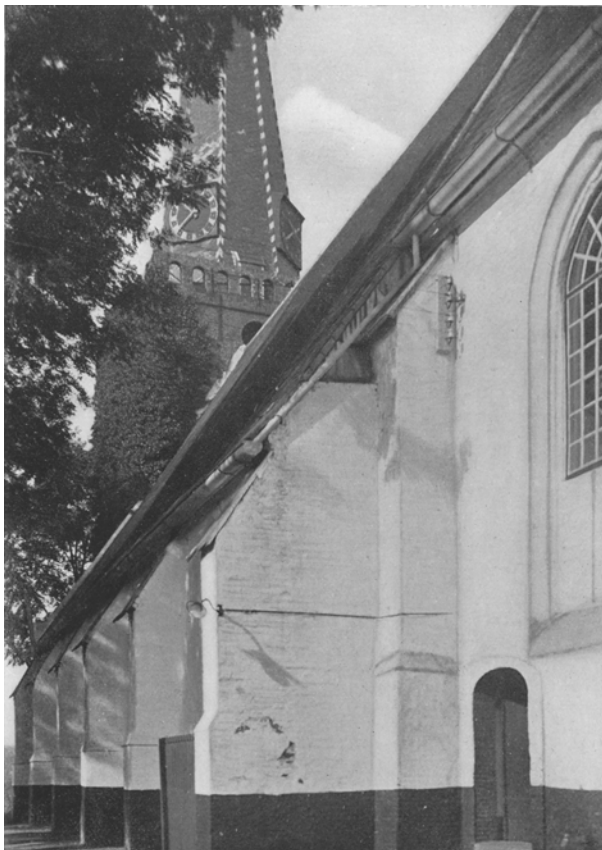

Preekstoel en koorhek (± 1760)

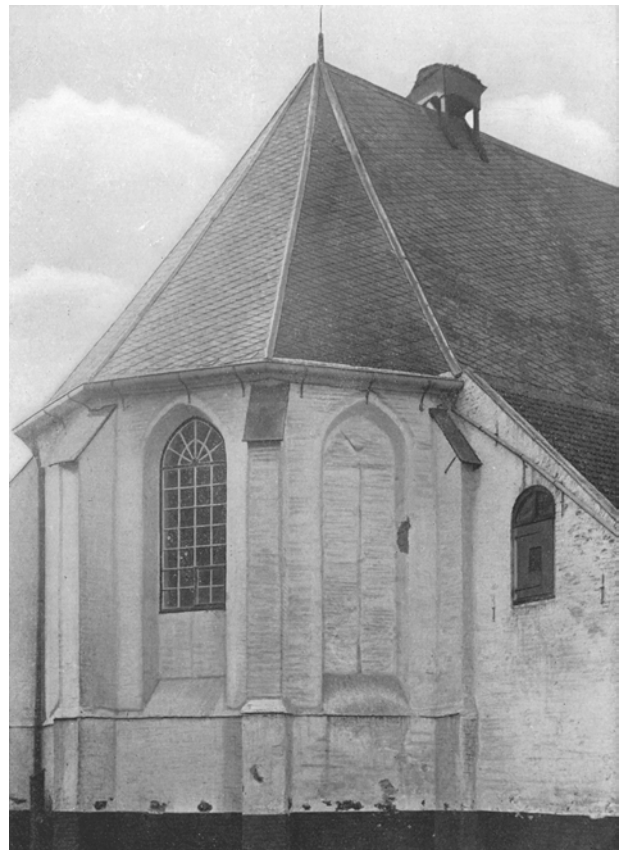

Heerenbank (± 1740)

Foto's uit: Zuid-Holland in Beeld door Mr. A. Loosjes; uitgegeven circa 1930

Ned. Herv. Kerk, gezien van het zuid-oosten

Koor der Ned. Herv. Kerk (± 1400)

Grafmonument voor Jan Wijnand Ram in de Ned. Herv. Kerk te Ameide (± 1790)

Foto uit: Zuid-Holland in Beeld door Mr. A. Loosjes; uitgegeven circa 1930

tekst achterzijde: Aangeboden door de Ned. Herv. Gemeente te Ameide

Dat u de Spaengiaerts crencken

Het is dezer dagen circa 500 jaar geleden dat Ferdinando Alvarez de Toledo kraaiend in zijn Spaanse schommelwieg lag te trappelen. Over wie hebben we 't? Wel, we willen beginnen met ietwat over Alva te verhalen en de beroeringen die deze hier te lande te weeg heeft gebracht, en verderop diens (wan)bedrijven (in)direct op de twee-eenheid Ameide-Tienhoven betrekken.

Vijfenzeventig jaar nadien blies deze hertog in Lissabon zijn laatste adem uit en bij zijn uitvaart zal zonder twijfel gesproken zijn over diens klinkende overwinningen, prominente functies en verdiensten 'den Spaenschen lande' bewezen. Zo had hij o.m. 2 jaar eerder nog het opstandige Portugal voor zijn vorst Filips II onderworpen.

Het enige standbeeld dat deze trouwe majesteitsvereerder ooit voor zichzelf had laten oprichten, werd een enkel jaar later door woedende Antwerpenaren vernield. Het beeld dat bij ons is blijven voortleven, is dat uit een schimpdicht, waarin o.a. de versregel voorkomt: *'Duckdalve ben ick gheheeten, een man van booser aert'*.

In de roerige lage landen zal aanmerkelijk koeler gereageerd zijn bij het vernemen van het doodsbericht. Is de naam van deze gewichtige 'Weert int het Schaeckbert', - zo wordt hij in een Geuzenlied omschreven - niet onvermijdelijk en met een nieuw belastingstelsel (100ste, 20ste en 10de penning) en de gruwel der Inquisitie verbonden? Denk daarbij aan de 2de betekenis van het werkwoord. 'schaken' = (be)roven.

De hertog van Alva

Diametraal daar tegenover staat het met de roep die nog altijd uitgaat van 'n andere Spaanse heer van stand, die nog telken jare zijn intocht in ons land doet. Zijn rijzige gestalte getooid met een grote witte baard, te paard gezeten aan het hoofd van een omvangrijk gevolg. We hebben dit feest weer even achter de rug. U kent het doel van zijn komst: wie zoet is, krijgt lekkers, wie stout is de roe.

Laat ons niet uit het oog verliezen dat het stoute volk niet uitsluitend rebelleerde om des geloofs wille: het was een mengeling van religieuze, politieke en sociale onvrede die de onderdanen beroerde en uiteindelijk leidde tot het debacle van Alva's roede- hantering. Hoor maar eens de bede in een ander Geuzenlied: *'Ghy beneempt ons huyden ons dagelicx broot / Wijff ende kynderen hebbent grooten noot. (...) Maect ons desen helscen duvel quijt, / Met sijnen bloedigen valschen raet'* (= Bloedraad). Na een verblijf van 6 jaar hier te lande kreeg dit 'strafwerktuig' Alva 't Spaans benauwd en schreef 'treurend zonder bril gedesillusionieerd' zijn vorst als volgt: *'Ik heb al mijn geld uitgegeven en heb niets meer om van te leven, roep mij terug'*.

De Bloedraad

Ook wij gaan even terug naar de schoolbanken: wie herinnert zich niet het jaartal 1566, waarmee we aan de vooravond van de Tachtigjarige oorlog staan? Dat was toch de tijd van de hagenpreken en het jaar van de Beeldenstorm! En hoe denken wij 21ste-eeuwers thans over deze soort tsunami dat eerst de Zuidelijke Nederlanden overspoelde en weldra ook de Noordelijke trof?

Er waren onder deze beeldbrekers die het gegooi in de kerkglazen niet enkel uit vernielzucht deden, maar meer uit broodnood - elke beweging heeft immers meelopers - wie het niet te doen was om het hoge beginsel, namelijk kerkzuivering te verkrijgen i.v.m. de opvatting van het 2de Gebod over de gesneden beelden. Dit alles moet voor rooms en onrooms wat geweest zijn, zeker voor de ware gelovigen van katholieke kant. Luister maar 's naar een enkel couplet uit een oud Vlaams klaaglied, als strooibiljet bewaard gebleven:

*Waerom zijt ghij soo langhen tijdt
Van ons absent, ach lieven Heer!
Soo dat u schaepkens onbevrijd
U heete gramschap voelen seer?
Denckt op u Catholijke kerc
Door u ghesticht en ghefondeert,
Door u verlost, u eyghen werckt
Daer ghy soo lanc in zijt gheëert.
Heft op u voet, en metter daet
Vertreet u vianden tot niet.
Door wie gecomen is het quaet
Dat in u kercken is ghesbiet.*

Deze vorm van 'reformereren' heeft niet enkel in die kringen verontwaardiging opgeroepen, ook politieke leiders waren voorstanders van een zekere religievrede. Tot dan toe had bijv. Willem van Oranje zich een bekwaam diplomaat en politicus getoond, iemand die volhardend wist te onderhandelen en niet snel zijn standpunt opgaf. Zo haalde die beeldenstorm een streep door diens rekening en escaleerden de godsdienstige tegenstellingen van kwaad tot erger. We kunnen namelijk aan datzelfde roemruchte jaar(tal) nog een bekend wapenfeit verbinden, dat een paar maanden eerder plaats vond, namelijk het schoorvoetend in verzet gekomen tegen het bewind hier gevoerd. We doelen op de aanbidding van het Smeekschift der lagere edelen aan landvoogdes, Margaretha van Parma, halfzus van de Spaanse koning. Nota bene, niet toevallig in deze nog minder mondige tijd was van iemand van het zwakke geslacht noch enige insubordinatie te vrezin.

Margaretha van Parma

Hendrik van Brederode

En nu komen we met dat Verbond der Edelen heel dicht bij huis. Was dat al eerder beklonken in het wel rebelse Vianen, waaronder toentertijd Ameide ressorteerde? Anno 1564 hebben Willem de Zwijger met diens broeders Lodewijk en Hendrik 'en verscheyde Edelluyden' Vianen bezocht en is daar niet de kiem gelegd voor dit bondgenootschap? Initiatiefnemers waren immers Lodewijk van Nassau en diens onafscheidelijke vriend Hendrik van Brederode. Naar deze zo onstuimige ruwe bolster is in Ameide eeuwen later een school genoemd en Vianen heeft voor hem eershalve A.D. 1997 een weliswaar vrij bescheiden standbeeld opgericht.

Honderden edelen, roomsen zowel als niet-roomsen, - niet de hogere adel, Willem o.a., was nog niet zo ver - hebben dit verzoekschrift ondertekend: 'privilegiën, den volke ooit verkregen', s.v.p. handhaven, 'plakkaten' tegen de andersdenkenden verzachten en aldus de gewetensvrijheid tot hoeksteen van het beleid verheffen!

Het was op de 5de april 1566 dat een grootmacht aan leden uit alle gewesten zich opmaakte de landvoogdes dit klemmende klaagschrift (= doleantie) aan te bieden.

Het aanbieden van het smeekschrift

Ieder kent het schoolverhaal, niet waar, haar raadsheer, Barlaymont, de doleanten en de situatie inschattende fluisterde de benarde Marga geruststellend toe: '*Ce ne sont pas que des gueux, madame*' (= 't zijn maar bedelaars, mevrouw'). Met deze constatering was het geuzengevoel geboren en weldra zou deze schimpnaam een ere naam worden. Zij moet toegezegd hebben enige moderatie (= matiging) te willen bewerken, maar mocht men daar veel van verwachten? Was immers een paar jaar eerder Lamoraal van Egmond niet afgevaardigd om in Madrid concessies te bepleiten. Deze stadhouder van Vlaanderen en Artois, tevens vooraanstaand veldheer in Spaanse dienst geweest o.a. in de overwinningen op de Fransen, was wel schitterend ontvangen, maar tot verzachting der plakaten en groter zelfstandigheid der Nederlanden was het niet gekomen: nul op het rekest. Ook deze keer viel het pleit der landvoogdes kennelijk in verkeerde Spaanse aarde en liep uit op moorderatie, zoals het geuzenvolk 't woord moderatie schielijk aanlengde. Broer Filips' antwoord was immers dat Alva met veel man en macht werd gestuurd en met in zijn spezkak de last z.s.m. de briesende lage-landers weer in het gareel te brengen en een katholieke absolutistisch geregeerde eenheidsstaat te vestigen.

Nog even terug naar school: in lees- en/of vertelboeken kom je tegenstrijdige verzuchtingen tegen: schrijvers van verschillende eeuw en opvattingen oordelen opvallend anders: Lazen wij vroeger over Oranje versus Alva, dan was deze een genadeloze fervente ketterjager en Willem de van God gezondene, terwijl laatst bladerend in een ouder katholiek geschiedenisboekje we tegenkwamen dat de Prins een booswicht zonder weerga zou zijn geweest!

Het zij zo, vanaf 1567 keerde binnen de kortste keren het tij en zag Alva kans grote groepen tegen zich in het harnas te jagen. Zelfs de totale oorlog, waar het conflict op uitliep - achteraf de Tachtigjarige genoemd -, wist hij echter in weinig opzichten in zijn voordeel te beslissen. Onder zijn regime escaleerden de verhoudingen dusdanig dat er een breuk ontstond tussen de Spaanse koning en onze gewesten, waar ook Oranje, die '*den Coninck van Hispaengjen*' altijd had geëerd, verre van gelukkig mee was. Deze wenste de verkregen verhoudingen te

handhaven, met als gevolg dat hij weigerde met die Duc d'Alv samen te werken en 'veldvluchtig' zijn ouderlijk huis opzocht, de Dillenburg.

Dillenburg in Duitsland, de geboorteplaats van Willem de Zwijger

Bij verstek veroordeeld tot eeuwige verbanning en tot verbeurdverklaring van have en goed. In zijn plaats werd zijn 13 jaar oude zoon Filips Willem - N.B. naar kroonpretendent Filips vernoemd en student aan de Katholieke Universiteit te Leuven – gevankelijk naar Spanje afgevoerd. Eveneens ruimde Hendrik de Geus het veld die na een groots afscheidsmaal met toespraken met veel toortsen 'te schepe werd geleid' om naar Emden af te reizen, waar weldra een levendige gemeenschap van ballingen groeide. Ook zijn goederen, w.o Ameide, Tienhoven en Herlaer werden geconfisceerd. In 1568 overleed hij in Recklinghausen, amper 37 jaar geworden.

Het zal niemand verwonderen dat de reformatie en de ermee gepaard gaande woelingen aan de Alblasserwaard niet zonder kleerscheuren en meer voorbijgegaan zijn. Herlees nog 's het breed opgezette referaat, dat dominee T. Wegman, thans Hervormd predikant hier ter plaatse, in 1993 voor onze vereniging heeft gehouden en erna gepubliceerd is in twee afleveringen van het Nieuwsblad: 1993 nr. 4 en 1994 nr. 2.

Ondertussen weten we over woelziek Ameide, en Tienhoven iets meer. Onze eindredacteur Herman Beckmann heeft in Amsterdam een stel kopieën kunnen maken uit een boekwerk van 1735, dat te kostbaar was om uit te lenen, namelijk uit 'Sententien en Indagingen van den hertog van Alba (1567 – 1572)'. Verder wisten we al langer van het bestaan van een ander boek; 'Le Conseil des Troubles,, Liste des Condamnés' (1567 – 1573) par A.L.E. Verheyden, een uitgave van het 'Palais des Académien te Brussel (1961). Dit standaardwerk konden we maar niet te pakken krijgen, nu is het Herman gelukt het te lenen van de Utrechtse

Bibliotheek der Rijksuniversiteit. Beide boeken zijn tweetalig: heel veel Frans met af en toe stukjes Nederlandse vertaling.

De beeldenstorm

Wie - bij wijze van spreken - de lijsten uit de ketterboeken op elkaar legt, zal opvallen dat die tweede lijst uitsteekt, ofwel dubbel zo lang is. Vijftien staan er vermeld in de 'Veroordelingen en dagvaardingen', terwijl in dit laatste: 'De Raad der Beroerten' Ameide een dertigtal, verspreid over het hele boek, slachtoffers genoemd worden.

Hoe te verklaren? Zal dat ene jaar verschil, 1572 of 1573, de necrologie verdubbeld hebben, of is het aannemelijker dat het laatstgenoemde een lijst van veroordeelden omvat en enkel namen opsomt, terwijl het oudere werk tevens de tenlasteleggingen, etc. uit de doeken doet? Op blz. 30 e.v.v. wordt nl. vonnis gewezen aan 'vyfftien personen vander Ameyde', gedaan te Brussel op 12 January 1568. Een studie waard, probeert u 't maar 's na te pluizen: het gaat merendeels over zgn. wandaden veelal uitstedig gepleegd in anti-Spaanse dienst, niet uitsluitend om der wille van het geloof zijn deze ter dood veroordeeld. Mogen we veronderstellen dat de overigen m.n. gevonnist zijn vanwege het zich vastklampen aan de bemoediging: '*Ende ghi sult gehaet worden door allen, maer wie volharden sal ten einde, die sal de kroon des levens ontvangen*'?

We hebben geprobeerd voor u samen te vatten het lot van de 15 des doods schuldigen uit boek 1, die vanwege gepasseerde 'beroertens' waren ingedaagd: Drossaard Egbert van Bevelandt als groot 'sectaris' (= sekteaanhanger), die verzaakt heeft bij te wonen de officiële godsdienst oefeningen, voorts in Tienhoven gewapenderhand huis en kasteel van Ameide, verdedigd heeft, wijlen Hendrik van Brederode toebehorende, tegenover de hertog Erick van Brunswyck .daarheen gezonden door de regentesse.

Aelfert Jacobs en Schalck Dircksz hebben genoemde heer Van Brederode met wapenen gediend tegen zijne Majesteit.

De gebroeders Boudewijn en Dirk van der Meulen hebben in 's-Gravenhage danig huisgehouden. Deze hebben op last van de prins van Oranje een rouwdienst in de hoofdkerk opzettelijk verstoord door psalmen in het Nederduits aan te heffen, terwijl men de avondmis zong, voorts groot tumult veroorzaakt door hun roeren af te vuren. Eveneens hebben zij huis en kasteel van Heele verdedigd en zich gevoegd bij andere weerspannigen teneinde genoemde heer van Brederode te dienen.

Jacob de Bult, Cornelis Huybrechtsz, Jan de Snyer en Pieter Dircksz, zijn beeldbrekers in de Bossche stadskerk geweest, waarbij die Jacob zich erop beroemde de neuzen der heilige beelden geschonden te hebben. Dan Adriaen Claesz, deze heeft, als soldaat van Oranje en Brederode dienende, de Sint Jan aangedaan, beelden vernield en deelgenomen aan het plunderen van het Jacobijnenklooster, eveneens verboden predikatiën bijgewoond. Claes Pietersz de Witte en diens huisvrouw Johanna hebben lange tijd de nieuwe predikant onderdak verleend en dagelijks nieuwe leerbedieningen aangehoord. Erna volgt een verslag van Claes' optreden in Vlijmen en Vught, dat u, lezerlief, zelf maar 's moet ontcijferen, waarbij een priester ernstig lichamelijk letsel opliep en ene Sebastiaen de Weever geestelijk in de war raakte door een Doperse voorganger, die hem had willen overreden van de noodzaak der wederdoop. Tot slot wordt verhaald van ene Joost Jan Damaszoon, idem Brederode-soldaat geweest en als zodanig door Holland trekkende kloosters heeft 'geschaakt'.

In lijst 2 kom je in alfabetische volgorde opgesomd op de genoemde pagina's de volgende slachtoffers uit Ameide tegen: Op 27 Janneken ep. Pieterszone de Wit, Adriaensdochter; 78 Dirick Adrienszone van der Muelen; 79 Bauduin, forsere de Dirck Adrienszone van der Muelen; 204 Arina en Pieter Pieterszone; 633 Egbert Bevelant (E) Drossart; 1439 Adriaen alias Broeder van Engelen Claeszone; 1990 Jan Dammaszoon; 2247 Jacques de Bult; 3216 Jan Josse de Nulandt; 3551 Jan de Snijder (= coupeur); 4007 Pieter alias Nooyse (coupeur); 4008 Schaeck Dirxzone (E); 4885 Egbert Gerritszone van Heusden; 4920 Aert Ghysbertszone; 4926 Jan Eenoch Ghysbertszone; 5829 Eeffert Jacobszone (E); 5914 Joost Jan Dammaszone; 6046 Jan Janszone; 6047 Jan Ep Janszone; 6139 Piter Janszone Groetvelt (E); 8247 Claes Pieterszone (E) Tisserand (= wever); 8294 Claes Pieterszone de Wit; 9020 Jan, broer de Zweer Schalckxzone; 9021 Zweer broer van Jan Schalckxzone en op 9022 Schalicxzone Schalck.

Tot besluit keren we terug naar de titel, u herkent deze, ontleend aan het Wilhelmus en de vervolgregel: 'O, edel Neerlandt soet'? Tot dat edele gekrenkte Nederland hoort ook onze woonstede en daarmee komt die worsteling om gewetens- en met name godsdienstvrijheid bijzonder dichtbij. Het heeft alhier vele levens gekost, dat spreekt des te meer aan en doet heviger pijn. We willen wel hierop nog nader terugkomen, want we blijven zitten met losse eindjes. Wie helpt mee ze aan elkaar te knopen?

Geuzenpenning met opschrift: Liever Turks dan Rooms.

SENTENTIEN

E N

INDAGINGEN

VAN DEN

HERTOG VAN ALBA,

Uitgesproken en Geslagen

IN ZYNEN BLOEDTRAEDT:

Mitsgaders die van byzondere Steden,

Tegen verscheide zo EDELLIEDEN als voornaeme
BURGERS en INWOONDERS van

HOLLANDT, ZEELANDT,
en andere PROVINCIEEN,

Van den Jaere 1567 tot 1572.

Mitsgaders een Aenhangfel van

AUTHENTIKE STUKKEN,

Spruitende uit deselve Sententien.

Nu eerst in 't licht gegeven na het
oorspronkelyk Handtschrift,

D O O R

J A C O B M A R C U S.

Te A M S T E R D A M,
By HENDRIK VIEROOT, Boekverkoper,

1 7 3 5.

Philips pinx. et fecit.

t' Amsterdam by Hendrik Vieroot, 1735.

De Bloedraad, voorgezet door Alva